

MATERIAŁY INSTRUKTAŻOWE DLA UCZESTNIKÓW KURSU KWALIFIKACYJNEGO
Z ZAKRESU TANCA LUDOWEGO

Bożena Nizańska

TANCE RZESZOWSKIE - Cz.III

Polka przewońska

Polkę przewońską przekazała w roku 1949 Wiktoria Żakowa, ur. w 1900 r. w Staromieście, dzisiejszej dzielnicy Rzeszowa.

Polka przewońska znana w całym byłym powiecie rzeszowskim przeniesiona została ze słynnych jarmarków przewońskich, gdzie również słynne kapele towarzyszyły pojarmarcznym zabawom. Jej pochodzenie można odnieść do Przewońska tym pewnie że na sześciu informatorów - pięciu zapowiadało po charakterystycznym "a teraz z Przewońska", mocno akcentując przyimek "z". W okolicach podmiejskich takich jak Staromieście, Słocina, Czekaj, Pobitno polka jest tańcem powszechnie znanym z tym, że posiada wyraźną podmiejską formę ruchową. Natomiast w rejonie Przewońska tańczona jest w nieco trudniejszej formie i występuje pod nazwą "wścieklej polki".

Ustawienie par pierwszej części tańca.

Tańczący ustawieni są twarzami do siebie, bokiem do środka koła. Partner prawą ręką obejmuje partnerkę w pasie, lewa ręka zwisa swobodnie wzdłuż lewego boku. Partnerka prawą ręką podtrzymuje spódnicę, nie rozciągając jej boków.

W drugiej części tańca partnerzy zmieniają trzymanie na "rzeszowskie" - złożone ręce na lewym boku partnera.

Kroki partnera

Takt pierwszy

- Raz - z niewielkiego zamachu lewą nogą krok do boku w kierunku do środka koła na mocno rozluźnione kolano.
- i - niewielki krok z rozbiegu prawą nogą w kierunku do środka koła mijając nogę lewą/na mocno rozluźnione kolano/
- dwa - lekko akcentowany krok lewą nogą do boku w kierunku środka koła, mijając nogę prawą, na mocno rozluźnione kolano
- i - lekkie oderwanie nogi prawej od podłogi z małym zawieszeniem ruchu i niewielkim odchyleniem tułowia od pionu w kierunku środka koła na zewnątrz.

Takt drugi :

- raz - krok prawą nogą do boku w kierunku środka koła, na mocno rozluźnione kolano
- i - niewielki krok z rozbiegu lewą nogą na zewnątrz od środka koła, mijając nogę prawą, na mocno rozluźnione kolano
- dwa - lekko akcentowany krok prawą nogą do boku w kierunku na zewnątrz od środka koła, mijając lewą nogę
- i - lekkie oderwanie nogi lewej od podłogi z małym zawieszeniem ruchu i niewielkim odchyleniem tułowia od pionu w kierunku środka koła

Uwaga:

kroki partnerki są takie same jak partnera, tylko partnerka rozpoczyna prawą nogą do środka a lewą nogą na zewnątrz koła

Druga część polki przeworskiej - obroty - metrum 2/4

Ustawienie: partner stoi twarzą do kierunku ruchu
/partnerka plecami/

Takt pierwszy:

- raz - duży krok wypadowy prawą nogą do przodu na mocno ugięte kolano
- dwa - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem lewą nogą do tyłu na mocno ugięte kolano

Takt drugi:

- raz - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem do przodu prawą nogą na mocno ugięte kolano
- dwa - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem lewą nogą do tyłu na mocno ugięte kolano

Takt trzeci:

- raz - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem prawą nogą do przodu na półpalce
- dwa - lewą nogą ściągnąć do prawej z jednoczesnym uniesieniem na półpalce

Kroki partnera:

Takt pierwszy:

- raz - duży krok wypadowy lewą nogą do tyłu na mocno ugięte kolano
- dwa - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem prawą nogą do przodu na mocno ugięte kolano

Takt drugi:

raz - zwrot o $1/2$ obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem lewą nogą do tyłu na mocno ugięte kolano

dwa - zwrot o $1/2$ obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem prawą nogą do przodu na mocno ugięte kolano

Takt trzeci:

raz - zwrot o $1/2$ obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem lewą nogą do tyłu

dwa - prawą nogą ściągnąć do nogi lewej z jednoczesnym uniesieniem na półpalce

Uwagi ogólne

Pary ustawione bokiem do środka koła, w pierwszej części tańca w 8 taktach tańcząc wchodzą do środka koła i wychodzą na zewnątrz koła. W ostatnim ósmym takcie znajdują się na zewnątrz koła. Następuje druga część melodii - 16 - taktowa, w czasie której tańczą polkę po kole. Druga część polki przeworskiej tańczona jest ze wzrastającym tempem, od bardzo wolnego do bardzo szybkiego tak, że w ostatnich 4 taktach tempo staje się zawrotne.

Na ostatnią wartość taktu tańczący gwałtownie zatrzymują się, kończąc taniec ze skokiem na obie stopy, po czym taniec powtarza się od początku.

POLKA W LEWO

Taniec z okolic Staromieścia. Podała w 1949 r. Wiktoria Żakowa.

Polka w lewo, jak większość tańców rzeszowskich, składa się z dwóch części ruchowych. Jej odmiennością jest to, że nie posiada dwóch części muzycznych. Metrum całej melodii polki w lewo jest $2/4$.

Jedynie linia melodyczna drugiej części polki, z odmiennym ugrupowaniem wartości rytmicznych pozwala dzielić polkę w lewo na dwie części.

Większość osób przekazujących polkę w lewo tańczy tylko drugą część tańca na całą melodię. Taka forma jest popularna, bowiem pierwsza część ruchowa polki w lewo jest trudna. Większa część tańczących po prostu opuszcza ją.

Popularny tekst melodii polki w lewo często zastępuje pierwszą część tańca i tak po odśpiewaniu na melodię pierwszej części przyśpiewki :

pali się, pali się,
chodźcie ratować,
nie pójdę, nie pójdę,
wolę tańcować

następuje taniec na drugą część melodii. W oryginale jednak na pierwszą część melodii tańczy się wolne obroty, wykonywane w czasie dwóch taktów. Dopiero po 8 taktach /czterech obrotach/ następuje zmiana kierunku tańca "na lewo" i taniec nabiera szybkości.

Ustawienie tańczących w polce w lewo w pierwszej części "dekoracyjnie" opisane w sztajerku staromiejskim. W drugiej części popularne rzeszowskie ze złączonymi rękami tańczących, umieszczonymi na lewym boku partnera.

KROKI PARTNERA

Tańczący zwrócony jest twarzą do partnerki i plecami do kierunku ruchu.

Takt pierwszy:

- raz - lewą nogą krok do tyłu na ugięte kolana
- i - zwrot za prawym ramieniem o 1/4 obrotu na ugięte kolano
- dwa - lewą nogę na półpalcach ściągnąć do nogi prawej, jednocześnie umieścić na półpalcie prawe.

Takt drugi:

- raz - duży krok akcentowany prawą nogą do przodu z mocnym ugięciem kolana
- dwa - przetrzymanie ruchu

Takt trzeci:

- raz - zwrot za prawym ramieniem o $1/4$ z jednoczesnym krokiem lewą nogą do tyłu na ugięte kolano
- i - zwrot o $1/2$ obrotu za prawym ramieniem z jednoczesnym krokiem prawą nogą do przodu na ugięte kolano
- dwa - lewą nogę na półpalcach ściągnąć do nogi prawej, jednocześnie unieść nogę prawą na półpalce

Takt czwarty:

- raz - duży krok akcentowany wypadowy- prawą nogą do przodu z mocnym ugięciem kolana
- dwa - przetrzymanie ruchu

Kroki dla partnerki

Takt pierwszy:

- raz - prawą nogą krok do przodu na ugięte kolano
- i - zwrot za prawym ramieniem o $1/4$ obroty z jednoczesnym krokiem do tyłu na ugięte kolano
- dwa - prawą nogę na półpalcach ściągnąć do nogi lewej

Takt drugi:

- raz - duży wypadowy krok lewą nogą do tyłu na mocno ugięte kolano
- dwa - przetrzymanie ruchu

Takt trzeci i czwarty tańczymy w ten sam sposób co takty drugi i pierwszy. Krok drugi zmienny jednakowy dla partnera i partnerki.

Takt pierwszy kroków zmiennych

raz - prawą nogą do przodu z góry na ugięte kolano
/sprężynujące/

dwa - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jedno-
czesnym krokiem lewą nogą do tyłu z góry na ugięte
kolano /sprężynujące/

Takt drugi kroków zmiennych

raz - zwrot o pół obrotu za prawym ramieniem z jedno-
czesnym krokiem prawą nogą do przodu na ugięte
sprężynujące kolano

dwa - zwrot o 1/2 obrotu za prawym ramieniem z jedno-
czesnym krokiem lewą nogą do tyłu na ugięte
sprężynujące kolano.

Uwagi ogólne.

Tańczący ustawieni parami tańczą polkę w lewo - w dowol-
nie obranym kierunku: do przodu sceny, do tyłu, po kole - lub
po liniach przekątnych, para za parą. Polkę tańczy często
para solowa po uprzednim odśpiewaniu przyspiewki do kapeli.
Po przyspiewce i otążeniu przyspiewki przez jedną parę
reszta par włącza się do tańca.

Bardzo często, po przetańczeniu w lewą stronę
szybkich obrotów, w drugiej części tańca przez 8 taktów,
ósmy takt kończą akcentem, następnie na powtórkę ostatnich
8 taktów zmieniają kierunek tańca i tańczą w prawą stronę.

UŁAN

Taniec z okolic Staromieścia przekazany został w 1950 r.
przez miłośnika i zbieracza folkloru rzeszowskiego, autora
amatorskiej "Opery staromiejskiej" - Alojzego Łazarka.

Taniec staromiejski, znany również pod nazwą
"starodawny", posiada budowę muzyczną o charakterystycznej
dla rzeszowskich tańców formie.

Dwuczęściowa linia melodyczna i dwuczęściowa forma rytmiczna, znajduje swoje dopełnienie w tańcu, również wyraźnie podzielonym na dwie części.

Nazwę swą "ułań" zawdzięcza pierwszym pułkom ułańskim, stacjonującym w koszarach rzeszowskich. Forma i przebieg "ułań" nasuwa przypuszczenie, że została zapożyczona od mazura.

Typowo mazurowe ustawienie "pierwsze łaro" jak i przejścia ukośne, trwają przez całą pierwszą część tańca.

Wyraźnie mazurowa grupa wartości dźwięków potwierdza niejako to przypuszczenie.

Druga część muzyczna narzuca wraz ze zmianą rytmu - inny charakter tańca. Rytm, tempo i charakter polkowy muzyki mają swoje odzwierciedlenie w polce zwanej "bez nogę", tańczonej w drugiej części "ułań".

Opis tańca

"Ułań" tańczony jest przez 4 pary. Pary ustawione są w linii boków kwadratu - twarzami do jego środka.

Sposób trzymania w pierwszej części tańca.

Partner wyciąga prawą rękę do przodu, partnerka kładzie swoją lewą dłoń w wyciągniętą do przodu dłoń partnera. Partnerka prawą ręką trzyma spódnicę.

Partner lewą rękę trzyma w górze, potrząsając nią w czasie tańca lub uderzając nią od czasu do czasu w kolano.

część pierwsza w metrum $3/4$ - takt od 1 do 4

Kroki partnera

Takt pierwszy:

raz - niewielkie uniesienie prawej nogi w górę

dwa - z niewielkiego uniesienia posuwisty krok prawą nogą do przodu

trzy- wydłużenie do przodu ruchu posuwistego z jednoczesnym uniesieniem nogi lewej do tyłu /noga lewa od kolana ugięta/

Takt drugi:

Taki sam jak pierwszy, tylko z lewej nogi

Takt trzeci:

Jak pierwszy w takcie

Takt czwarty - przytup

raz - akcent lewą nogą do przodu na ugiętym kolanie

dwa - akcent prawą nogą do przodu na ugiętym kolanie

trzy- akcent lewą nogą do przodu na ugiętym kolanie

Uwaga:

Wszystkie akcenty wykonywane są przestrzennie

Kroki partnerki

Takt pierwszy:

raz - krok prawą nogą do przodu na całą stopę

dwa - niewielki krok lewą nogą do przodu na palce,
mijając nogę prawą

trzy- niewielki krok prawą nogą na palce, łącząc do
lewej nogi

Takt drugi:

to samo, co w pierwszym takcie, tylko z lewej nogi

Takt trzeci:

to samo, co w pierwszym takcie

Takt czwarty:

to samo, co w drugim takcie

Uwaga:

Partnerka wykonuje swoje kroki, zwraca się lekko
do partnera i od partnera

Przebieg pierwszej części "ułana"

Takty od 1 do 4

Dwie pary stojące naprzeciw siebie, po dwóch przeciwnych bokach kwadratu, tańcząc krokiem pierwszym zbliżają się do siebie.

Na środku kwadratu para idąca z dołu unosi do góry złączone ręce, para idąca z góry przechodzi pod rękami.

Pod koniec 4 taktu dwie pierwsze pary zamieniają się miejscami.

Takt od 5 do 8

Drugie dwie pary stojące po drugich przeciwległych bokach kwadratu tańczą krokiem pierwszym, zbliżają się do siebie.

Na środku kwadratu para z prawej strony unosi złączone ręce, pod którymi jak pod mostem przechodzi para z lewej strony.

Z końcem 8 taktu pary zmieniają się miejscami.

Takty od 8 do 16 - powtarza się "krzyżówka".

Druga część "ułana" - "polka bez nogę", metrum 2/4

Kroki partnera

Uwaga: Każdy cały obrót wykonywany jest w półtora takcie

raz - krok do przodu prawą nogą na mocno ugięte kolano

dwa - duży krok lewą nogą do tyłu z półobrotom za prawym ramieniem na ugięte kolano

trzy- krok prawą nogą do przodu z półobrotom za prawym ramieniem na wygiętym kolanie

i - lewa noga łączy do prawej na półpalce - lekkie uniesienie.

Następne takty tańczone są tak samo jak pierwsze na półtora taktu.

Kroki partnerki

raz - krok do tyłu lewą nogą na mocno ugięte kolano

dwa - krok prawą nogą do przpdu z półobrotom wykonywanym za prawym ramieniem

trzy - krok lewą nogą do tyłu z półobrotom za prawym ramieniem

1 - prawa noga łączy do lewej na półpalce /lekkie uniesienie/

Sposób trzymania się pary w drugiej części "ułana" - trzymanie zamknięte.

Partner obejmuje partnerkę prawą ręką w pasie.

W lewej ręce trzyma prawą dłoń partnerki. Partnerka lewą ręką kładzie na prawym ramieniu partnera, prawą umieszcza w lewej dłoni partnera.

Partner swoją lewą ręką razem z dłonią partnerki kładzie sobie na lewym boku. Partnerka chwyta partnera za pas, lewy łokieć partnera wystaje za linię tułowia partnera.

Sposób tańczenia drugiej części "ułana"

Takty od 1 do 4

pary pierwsza i druga, stojąc naprzeciwko siebie, tańczą "polkę bez nogę" mijając się i zamieniając miejscami

Takty od 5 do 8

pary trzecia i czwarta, tańcząc "polkę bez nogę" mijają się i zamieniają się miejscami

Takty od 9 do 16 - powtórka taktów od 1 do 8 - pary wracają do swoich pozycji wyjściowych

Takty od 17 do 24

wszystkie pary tańczą po kole "polkę bez nogę".

Z końcem 24 taktu wracają na swoje miejsca - pierwsza część "ułana" - powtarzając cały przebieg tańca jeszcze raz.

Uwagi ogólne:

Taniec rozpoczyna przyśpiewka, śpiewana do kapeli bez muzyki:

Ułaniczek dobry taniec,
choć go ludzie mają za nic,
dzisiaj hulki, jutro hulki,
a pojutrze bez koszulki

Tekst powinna śpiewać jedna osoba, potem kapela podchwytuje melodię a 4 pary tańczą jak podano wyżej z tym, że za drugim razem ustawienie par ulega zmianie.

Pary za drugim razem ustawiają się po rogach kwadratu i teraz linia tańca w pierwszej i drugiej części przebiega po przekątnej. Taniec kończy się jak za pierwszym razem a ostatnie 8 taktów "polki przez nogę" tańczy się po kole.

POLKA UGINANA

Taniec z okolic Staromieścia przekazał w 1959 r. Jan Robak ur. w 1889 e. w Staromieściu.

Tak jak w większości tańców ludowych określenie charakteru tego tańca znajduje się w samej nazwie.

Polka uginana należy do mniej znanych tańców rzeszowskich. Ostatnio spotkałam się z tą samą polką we wsi Białkówka woj. krośnieńskie, gdzie występuje ona pod nazwą "kuławej". Cechą charakterystyczną tańca jest gwałtowne załamywanie się linii tańca, przypadające na każdą drugą wartość taktu. Zgodność akcentów muzycznych i ruchowych czyni polkę uginaną łatwą do tańczenia.

Dwa tematy ruchowe nadają się do opracowania zarówno na scenę jak i na plener, Polka uginana jako jeden z nielicznych tańców rzeszowskich może być tańczona również przez dzieci, nie zawiera bowiem w sobie tych wszystkich krwistych i jędrnych cech, jakie dominują w innych tańcach rzeszowskich.

Teksty przyspiewek do uginanej polki również nie będą razily w wykonaniu dzieci.

Tekst przyśpiewek:

Hej ze ino du da na
Krótka na niej sukmana
Jeszcze krótsze porteczki
Nie zechcą mnie dziewczeczki
Hej ze ino hopa hyc
Nie umiała chleba pic
Jeszcze jeden upiekła
Do komory uciekła

Sposób trzymania w polce uginanej jak w drugiej części ułana
/patrz opis tańca ułan/.

Kroki dla partnera i partnerki zmienne pierwsze.

Partner ustawiony jest twarzą do kierunku ruchu, partnerka
plecami.

Kroki partnera.

Takt pierwszy:

- raz - krok do przodu prawą nogą na całej stopie
- i - odsunąć lewą nogę od prawej na całej stopie
- dwa - duży krok prawą nogą do przodu, głęboko ugięto
kolano

Takt drugi:

- raz - lewą nogą do przodu na całą stopę
- i - dosunąć prawą nogę do lewej nogi na całą stopę
- dwa - duży krok do przodu lewą nogą na głęboko ugięto
kolano

Taniec kończony jest również półobrotem. Półobroty wypadają
wtedy raz twarzą do kierunku ruchu, drugi raz plecami.

Kroki do polki uginanej drugiej.

Ustawienie: partnerki ustawione są twarzami do kierunku ruchu.
Partnerzy ustawieni są z dwóch stron partnerek. Partnerzy
trzymają ręce na ramionach sąsiadów, tworząc "płotki" z dwóch
stron grupy dziewcząt.

Partnerki krokiem zmiennym drugim posuwają się do przodu sceny.

Partnerzy krokiem zmiennym drugim tańcząc posuwają się w kierunku widowni i w kierunku tła.

Opis kroków zmiennych drugich.

Takt 1 i 2 /jeden krok zmienny mieści się w dwóch taktach/

raz - krok akcentowany prawą nogą do boku na całą stopę /bokiem stopy do kierunku ruchu/

i - dostawić lewą nogę do prawej na całą stopę z góry krokiem akcentowanym

dwa - odstawić nogę prawą do boku ruchem akcentowanym na całą stopę

i - dostawić lewą nogę do prawej na całą stopę z góry krokiem akcentowanym

trzy - krok akcentowany z góry prawą nogą na całej stopie /bokiem stopy do kierunku ruchu/

i - dostawić lewą nogę do prawej na całą stopę z góry krokiem akcentowanym

cztery - akcent prawą nogą z góry w miejscu

Takt 3 i 4 - jak 1 i 2, tylko wszystko przetańczyć z lewej nogi, rozpoczynając ruch w drugą stronę

Takt 5 do 8 - jak 1 do 4

Sposób tańczenia - uwagi ogólne.

Dziewczęta ustawione w grupę, twarzami zwrócone do widowni, tańczą drugi krok zmienny do przodu. Partnerzy ustawieni z dwóch stron grupy dziewcząt tańczą do boku w prawo i w lewo przez 6 taktów.

W takcie 7 i 8 dochodzą do dziewcząt, obejmują je i tańcząc półobrotami posuwają się w głąb tła 8 taktów, zmieniają kierunek do przodu widowni lub na koło.

Uwaga:

Drugi krok zmienny może być wykorzystany do różnych rozwiązań przestrzennych.

W polce uginanej spotyka się grupy, koła i różne odmiany linii - pionowe, poziome i przekątne.-

PRZEWORSKA

Polka

umiarkowanie

Two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff has a tempo marking 'umiarkowanie' and a dynamic marking 'f'. The second staff has a tempo marking 'Bardzo żywo' and a dynamic marking 'gm'. The music consists of a melody in the upper staff and a bass line in the lower staff.

PALI SIĘ

Polka

żywo

Bardzo żywo

Two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff has a tempo marking 'żywo'. The second staff has a tempo marking 'Bardzo żywo'. The music consists of a melody in the upper staff and a bass line in the lower staff.

ULAN

Polka

umiarkowanie

Two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff has a tempo marking 'umiarkowanie' and a dynamic marking 'f'. The second staff has a dynamic marking 'f'. The music consists of a melody in the upper staff and a bass line in the lower staff.

HEJŻE INO

Polka

umiarkowanie

D7 Ogrywka

Two staves of music in G major, 2/4 time. The first staff has a tempo marking 'umiarkowanie'. The second staff has a tempo marking 'D7 Ogrywka'. The music consists of a melody in the upper staff and a bass line in the lower staff.